

Technologie- beleid

De minister van Economische Zaken treedt op als projectminister voor het technologiebeleid. Het projectministerschap kwam reeds voort uit de initiatieven van de Commissie Herstructurering Rijksdienst (Commissie-Vonhoff), maar kreeg wat het technologiebeleid betreft pas in juni 1983 duidelijk vorm. Binnenkort zullen de eerste bevindingen en aanbevelingen van de Projectgroep Technologiebeleid openbaar worden. Daarop wil ik niet te veel vooruit lopen. Wel wil ik wat nu gaande is in een historische context zetten, want dat is mijns inziens leerzaam.

Drie economische recessies (1870, 1930, 1980) versterkten de overheidsinvloed in het nationale onderzoek. Als gevolg daarvan werd de inhoud van het (wetenschappelijk) onderwijs meer en meer bepaald door dit overheidsbeleid en minder door de behoeften van de arbeidsmarkt.

In 1870 verscheen *Naar een nieuw agrarisch élan*, een overheidsrapport op basis waarvan werden ingesteld: het landbouwkomitee (nu -schap), landbouwproefstations, ministeriële onderzoeksinstituten bij (maar organisatorisch los van) de Landbouwhogeschool, een dienst van landbouwconsulenten en het Landbouw-Economisch Instituut, welke laatste instituut feitelijk als planbureau ging functioneren en daardoor de coöperatieve produktievorm heeft bevorderd. Het kenmerk van dat beleid is geweest de kennisvoortbrenging en -overdracht te laten functioneren onder verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf, ook in de „risicolijn” (in de periode tussen beide wereldoorlogen is dit model versterkt, en de in 1950 — vooral in de agrarische sector — tot stand gekomen PBO bevordert nog steeds het meer dan redelijk goed functioneren ervan. Dat is eigenlijk verwonderlijk omdat de verschillen in schaal tussen de bedrijven inmiddels groot zijn geworden. De „supply”-crisis van 1870 hebben we benut om onze nog steeds grootste (naar omzet) en meest concurrerende industrie op te bouwen.

Met de monetaire crisis van 1930 gebeurden analoge zaken. De nijverheidsorganisatie TNO ontstond met zijn branchegerichte instituten (leer, textiel enz.). Ondanks de toen nog herkenbare geografische concen-

traties van MKB's (Twente, Langstraat, Veluwe) heeft deze opzet slechts korte tijd bevredigend gewerkt. De dienst van nijverheidsconsulenten, gelijktijdig opgericht en nog bestaand, raakte in isolement en kreeg een intern gerichte oriëntatie in het departement. De reden voor deze ontwikkeling is geweest dat dit systeem ging functioneren op het mesoniveau, waardoor een secretarissen-cultuur en niet een ondernemerscultuur (zoals bij het Ministerie van Landbouw en Visserij) de raden van advies kenmerkt. Naast de secretarissen gingen ongebonden hoogleraren meer en meer de adviesraden bevolken. Onze keuze voor herindustrialisatie in 1945 (chemie, textiel, metaal) heeft dan ook geen enkele vertaling gevonden in termen van een nationaal wetenschapsbeleid, noch in termen van een opleidingsbeleid.

Het voormalig Ministerie voor Wetenschapsbeleid heeft de basis van de huidige ontwikkeling gelegd door drie geldstromen te definiëren. De eerste, direct aan het onderwijs gebonden, zal spoedig meer dan gehalveerd zijn. De overdreven rechtsbescherming van de wetenschappelijke ambtenaar maakt dat taakverdeling en concentratie slechts op twee manieren door de overheid kunnen worden nagestreefd: het sluiten van gehele instituten (wat ten onrechte te vaak uit de weg wordt gegaan) en het niet vervullen van vacatures. Dit laatste heeft er reeds toe geleid dat enkele expertisegebieden die voor onze industrialisatie van belang zijn, met een tekort aan afgestudeerden gingen kampen.

De tweede geldstroom, versterkt met het deel van de eerste dat onder de voorwaardelijke financiering is gebracht, wordt inhoudelijk beheerd door wetenschappelijke „peer”-groepen, die weliswaar beter dan enig ander het wetenschappelijke gehalte van de voorstellen kunnen beoordelen maar het maatschappelijk nut daarvan uit hun hooggeleerde duimen moeten zuigen. De jongste ervaringen met SON — een „extern” beoordelende peer-groep voor het scheikundig onderzoek — spreken daarvan boekdelen. Het projectministerschap van EZ werkt in deze niet, terwijl de indertijd door Wetenschapsbeleid voor hetzelfde doel geïnitieerde sectorraden zich zelf reeds hebben overleefd.

De Projectgroep Technologiebeleid zal aansluiten bij het eerste rapport van de Commissie Industriebeleid (Wagner), voor wat betreft het tweede beleidsspoor. Het eerste is de versterking van de bestaande nijverheid, het tweede betreft de toekomstige. De Commissie-Wagner laat het tweede spoor nogal open in zijn beide rapporten, tot teleurstelling overigens van de vakbonden. Uitgangspunt is: informele samenwerking met de marktsectoren in welgekozen „aandachtsgebieden”. Zulk een informele samenwerking is nu door middel van „action research” door EZ opgepakt voor de branches hout en meubelen, tapijt, apparatenbouw, gereedschap, leer en schoenen. Op het verlanglijstje staan nog transitotechnologie, medische technologie en „off shore”. Uitgangspunten zijn de kennisoverdracht te laten functioneren onder de verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf en medezeggenschap van bedrijven in die delen van het technologietraject waarmee hun behoeften op de korte termijn worden gedekt.

Dat is ontegenzeggelijk een verbetering ten opzichte van wat er tussen 1930 en 1980 is gegroeid. Echter, het technologietraject is niet in stukjes te knippen. Zinnig industrieel onderzoek heeft een korte en een langere termijn in het oog te houden. Het dient bestendig te zijn, in programma en in financiering. Het overheidsspel kan niet zijn om met een beetje „seed money” in het korte-termijntraject greep op het totaal te houden. Dat werkt niet, bij gebrek aan een gemeenschappelijk belang. Uitgangspunt moet zijn, zoals in 1870, het belang van alle betrokkenen te wegen, te dienen, te koetsen. Al te informeel is al te vrijblijvend. Zo werkt het ook niet in onze primaire sector, die het overigens eenvoudiger heeft doordat daar industrie- en wetenschapsbeleid in één hand zijn. Verschuivingen van enkele miljoenen guldens tussen departementen is ook niet essentieel, want voor onze gehele industrie is dat „peanuts”. Belangenbundeling moet centraal staan en zo dat lukt moet het al gek zijn als ons nog steeds rijke land de goede keuzen niet zou kunnen financieren. Ook de R&D-structuur voor de derde en vierde sector, met name voor de informatieverwerkende industrie, zou juist nu al volgens zo een bundeling van belangen gestalte moeten krijgen.